

# ENKWIĘŚCI

WŁOCŁAWSKI PRZEGLĄD EKOLOGICZNY

PL ISSN 1640-0801 NR 1[71]2022





Od Redakcji .....	2
Program Wiedza Ciekawość Edukacja Ekologia .....	3
Wirtualna ścieżka edukacyjna w ramach programu Wiedza Ciekawość Edukacja Ekologia .....	4
Projekt „Zielone miejsce” .....	5
Międzyszkolny konkurs ekologiczny „Ekologia to nie moda, to styl życia” XX edycja .....	6
Konferencja „Jestem świadomy – to się opłaca” .....	6
PTAKI ZADRZEWIENI PRZYDROŻNYCH.....	8
W przyjaźni z przyrodą – program Ligi Ochrony Przyrody Okręg we Włocławku .....	17
Niezapominajkowy Event z LOP Okręg Włocławek .....	18
Ogólnopolski konkurs dla młodzieży szkolnej „MÓJ LAS” XXXV edycja 2021/2022.....	19
Projekt „Żyj aktywnie i zielono z ANWILEM” .....	20

**Wydawca:**

Włocławskie Centrum Edukacji Ekologicznej  
ul. Komunalna 4, 87-800 Włocławek  
tel./fax 54 232 76 82; kom. 603 622 266  
e-mail: ekoedu@interia.eu; www.wcee.org.pl



**Nasze konto:**

35 1540 1069 2001 8705 2009 0003  
NIP: 888-22-21-580

Czasopismo wydawane jest od września 1998 roku.  
© Copyright by Włocławskie Centrum Edukacji Ekologicznej  
Włocławek 2017

**Kolegium redakcyjne:**

Maria Palińska (Redaktor Naczelny),  
Joanna Fydryszewska, Bartłomiej Fydryszewski

**Zdjęcie na okładce:**

Bartłomiej Fydryszewski

Dofinansowano ze środków  
Wojewódzkiego Funduszu Ochrony  
Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu



Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska  
i Gospodarki Wodnej w Toruniu

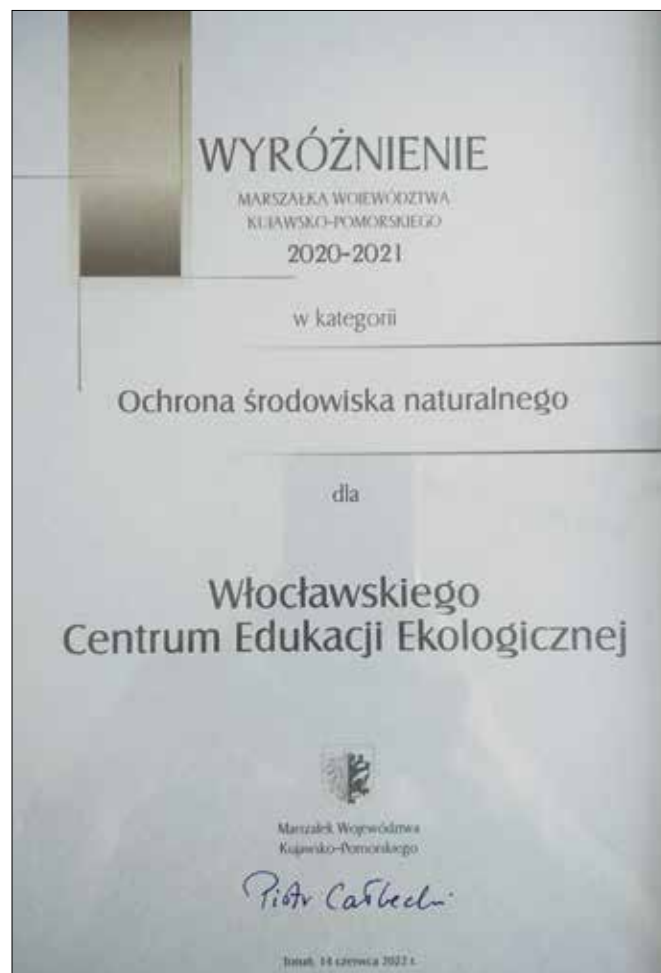
**Realizacja wydawnicza, skład, druk i oprawa:**

EXDRUK Spółka Cywilna Wojciech Żuchowski Adam Filipiak  
ul. Rysia 6, 87-800 Włocławek  
tel. 501 335 617  
biuroexdruk@gmail.com

## Od Redakcji

14 czerwca 2022 r. zostały wręczone Nagrody Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Podczas uroczystości prestiżowe wyróżnienia odebrali autorzy najbardziej wartościowych przedsięwzięć w trzynastu obszarach działalności publicznej, społecznej i gospodarczej za lata 2020 i 2021.

W kategorii ochrona środowiska naturalnego wyróżnienie otrzymało Włocławskie Centrum Edukacji Ekologicznej – za zastosowanie nowoczesnych i ciekawych rozwiązań służących promocji oraz edukacji ekologicznej w okresie pandemii Covid-19 (wirtualne ścieżki edukacyjne, platformy e-learningowe do organizacji szkoleń i konkursów).



# Program

## Wiedza Ciekawość Edukacja Ekologia

**P**rogram Wiedza Ciekawość Edukacja Ekologia – program finansowany przez **Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu**.

### Program ma na celu:

- podniesienie poziomu świadomości ekologicznej społeczności,
- dochodzenie do nowej wiedzy poprzez odkrywanie,
- obserwowanie zjawisk i stawianie pytań oraz wyszukiwanie odpowiedzi zgodnie z metodologią naukową,
- kształtowanie umiejętności rozumowania i wykorzystania zdobytej wiedzy w różnych sytuacjach codziennego życia,
- poznanie najbliższego środowiska przyrodniczego oraz uwrażliwienie odbiorców na sprawy dziejące się w otaczającym środowisku,
- zdobycie wiedzy na temat kształtowania i wpływu działalności człowieka na otaczające środowisko, w tym zmiany w występujących gatunkach zwierząt i roślin, jak również wpływu człowieka na krajobraz.

W ramach programu zaplanowano zajęcia stacjonarne, mieszane, terenowe i zdalne. Program jest



skierowany do dzieci, młodzieży, osób dorosłych oraz osób dorosłych z dziećmi.

Tematyka zajęć:

- Segreguję – zyskuję
  - 3R
  - Zmiany krajobrazu w 4 porach roku
  - Tropy i ślady zwierząt
  - Różnorodność biologiczna
  - Zagrożenia dla bioróżnorodności
  - Poznajemy siedliska
  - Zieleń w miastach i wsiach
  - Owady zapylające i ich znaczenie
  - Formy ochrony przyrody
  - Nawyki a stan powietrza
  - Strażnik przyrody
  - Zielono mi
  - Ekodom – zero waste
  - Deficyt wody, jej oszczędzanie i ochrona
- Program jest realizowany w okresie 01.01.2022 r. – 30.11.2022 r. Zaplanowano zajęcia dla ponad 2000 osób.



# Wirtualna ścieżka edukacyjna w ramach programu Wiedza Ciekawość Edukacja Ekologia

**W**irtualna ścieżka edukacyjna powstała w ramach programu edukacyjnego **Wiedza, Ciekawość, Edukacja, Ekologia** finansowanego przez **Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu**.

Jednym z elementów programu jest utworzenie wirtualnej ścieżki edukacyjnej, dzięki której dzieci, młodzież oraz dorośli mieszkańcy Włocławka, odwiedzający nasze miasto turyści będą mogli zapoznać się z zasobami przyrodniczymi parku używając do tego celu nowoczesnych środków przekazu jakim są smartfony wyposażone w aplikacje, dzięki którym można poznawać ciekawe miejsca, gatunki roślin i zwierząt. Ścieżka pod nazwą Ekospacer 2022 obejmuje 10 punktów edukacyjnych:

1. Ławeczka M. Skłodowskiej-Curie i panorama naturalnej doliny rzeki nizinnej
2. Ryby rzeki Wisły
3. Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000 w dolinach rzek – ochrona siedlisk i gatunków
4. Zderzenie dwóch rzek – ujście Zgłowiączki do Wisły
5. Drzewa, ptaki i budowla hydrotechniczna – próg piętrzący na rzece Zgłowiączce



6. Pan Sienkiewicz i różany ogród



7. Dolina rzeki Zgłowiączki – przyroda rzeki i skarpy



8. Zgłowiączka

9. Kwietna łąka





## 10. Śmieszny staw – oczko

Ścieżkę możemy zwiedzać indywidualnie lub grupowo. Można korzystać z zamieszczonych opisów wykorzystując zlokalizowane na słupkach kody QR jak również korzystać z aplikacji Mindtripper Lite.



Aplikacja Mindtripper Lite – czym jest? To instalowany na smartfonach oraz tabletach z Androidem program, który gdy go uruchomisz i znajdziesz się w odpowiednim miejscu i odpowiednim czasie (np. przy jednym z obiektów tworzących ścieżkę edukacyjną), wyświetli ciekawostkę, informację, treści edukacyjne dotyczące właśnie tego miejsca.

Bezpłatny program Mindtripper Lite zainstalować można ze sklepu Google Play lub ręcznie.

Prosimy wyszukać w sklepie Google Play aplikację Mindtripper Lite używając hasła mindtripper. Przy instalacji należy zezwolić aplikacji na korzystanie z lokalizacji GPS.

...lub...

Należy pobrać program Mindtripper Lite wpisując w przeglądarce internetowej adres:

[www.wcee-ekospacery.pl/mndtr.apk](http://www.wcee-ekospacery.pl/mndtr.apk)

## Projekt „Zielone miejsce”

Włocławskie Centrum Edukacji Ekologicznej dzięki darowiźnie otrzymanej od fundacji Drzewo i Jutro realizuje projekt pod nazwą „Zielone miejsce”. Głównym celem jest stworzenie 12 zielonych miejsc oraz wykształcenie umiejętności współpracy i dbałości o środowisko.

Projekt realizowany jest na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (powiat m. Włocławek, powiaty: włocławski, aleksandrowski, radziejowski, rypiński i lipnowski) i mazowieckiego (powiat płocki).

Zgłaszając się do projektu zyskujecie możliwość wzięcia udziału w:

- Bezpłatnych warsztatach dla opiekunów grup, poświęconych roli i znaczeniu zielonych miejsc w środowisku
- Bezpłatnych warsztatach dla grup zorganizowanych poświęconych ogrodom i roślinom miododajnym



- Konkursie na Zielone miejsce, w którym nagrodą są rośliny do stworzenia Zielonego Miejsca
- Zwycięzcy konkursu udział bezpłatnych warsztatach na temat zwierząt w ogrodzie i tworzenie hoteli dla owadów i/lub budek lęgowych.



## Międzyszkolny konkurs ekologiczny „Ekologia to nie moda, to styl życia” XX edycja

Organizatorem konkursu była Szkoła Podstawowa nr 3 im. Mikołaja Kopernika we Włocławku oraz Włocławskie Centrum Edukacji Ekologicznej. Konkurs odbywał się 17 marca 2022 r. na platformie e-learningowej [www.wcee.moodle.org.pl](http://www.wcee.moodle.org.pl) i skierowany był do uczniów szkół podstawowych, klas IV - VIII z terenu Włocławka i okolic.

Uczestnicy mieli za zadanie rozwiązać test składający się z 30 pytań. Ich zakres opierał się na m.in. tematyce eko-dom, dom bez detergentów oraz 3R (gospodarka odpadami). Wszystkie treści oraz materiały, z których stworzony został test zostały udostępnione w postaci prezentacji multimedialnych na stronie [www.wcee.org.pl](http://www.wcee.org.pl) i [www.sp3wloclawek.pl](http://www.sp3wloclawek.pl). Podstawowe cele konkursu to:

- zainteresowanie uczniów problematyką ekologii w życiu codziennym,
- zapoznanie z pojęciami dotyczącymi ekologii,

- rozwijanie świadomości właściwych wyborów,
- zdobycie umiejętności rozpoznawania znaków ekologicznych na towarach,
- popularyzacja wiedzy ekologicznej,
- rozwijanie zainteresowań związanych z ekologicznym stylem życia,
- kształcenie umiejętności posługiwania się Internetem.

O zwycięstwie decydowała ilość prawidłowych odpowiedzi oraz czas. Laureaci prezentują się następująco:

**I miejsce: Wiktoria Politowska**, Zespół Szkół w Grabkowie Szkoła Filialna w Więslawicach

**II miejsce: Julia Żebrowska**, Szkoła Podstawowa nr 5 z Oddziałami Integracyjnymi we Włocławku

**III miejsce: Jakub Juras**, Szkoła Podstawowa w Czarnem

## Konferencja „Jestem świadomy – to się opłaca”

W dniach 26–27 kwietnia 2022r. w Ośrodku Agrofarma w Gołaszewie w województwie kujawsko-pomorskim miała miejsce Konferencja podsumowująca projekt „Jestem świadomy – to się opłaca”.

Hasło projektu „Jestem świadomy – to się opłaca” odnosi się nie tylko do sfery ekonomicznej, ale także przyrodniczej. Naszym celem jest podniesienie świadomości ekologicznej i promowanie w społeczeństwie wiedzy, że jeśli dziś mam świadomość, że wpływam, na bioróżnorodność to wiem, jak zapobiegać utracie tej bioróżnorodności. Jeśli dziś mam świadomość co się dzieje z moimi odpadami to mogę działać tak by było ich mniej. Jeśli dziś wiem, że sposób ogrzewania mojego domu wpływa na niską emisję to mogę



szukać innych rozwiązań. Może dzięki tym działaniom dziś mam zysk finansowy ale jutro, za rok czy 10 lat zyska na tym środowisko. A ja zyskam na życiu w zdrowym środowisku.

Realizując projekt, staraliśmy się inicjować i podejmować działania służące budowaniu świadomości na temat zagadnień związanych z bioróżnorodnością, zmianami klimatu i gospodarką odpadami. Staraliśmy się zainteresować społeczeństwo współzależnościami istniejący-



mi w przyrodzie. Staraliśmy się pokazać jak znaleźć harmonię między aspektem przyrodniczym, społecznym, ekonomicznym, i gospodarczym w każdym ludzkim działaniu. Staraliśmy się dostarczyć uczestnikom naszego projektu odpowiednie metody, narzędzia i umiejętności, które pozwolą poznać procesy zachodzące w środowisku oraz nauczą dokonywać słuszných wyborów. Staraliśmy się przekazać ważną wiadomość: to od naszych decyzji i wyborów podejmowanych dziś zależy to w jakim środowisku przyjdzie nam żyć.



W konferencji uczestniczyły osoby zaangażowane w realizację projektu oraz jego odbiorcy. Był to czas na podsumowanie działań, wymianę doświadczeń i dyskusje. Mimo dzielących nas kilometrów, różnych zainteresowań, różnych działań jedno łączyło wszystkich uczestników – troska o środowisko i świadomość, że edukacja ekologiczna jest niezbędna.

Podczas konferencji realizatorzy lokalni przedstawili działania w województwach. Dwa lata realizacji projektu to ponad 90 warsztatów dla dzieci i młodzieży, 12 warsztatów dla osób dorosłych, 8 wizyt studyjnych i ponad 25 warsztatów terenowych. To tysiące osób odwiedzających stoisko WCEE i stronę internetową.

Konferencja to nie tylko podsumowania. To także okazja do czerpania nowych pomysłów na dalsze działania. Wielki podziw wzbudziły działania dotyczące pszczół w województwie kieleckim, przez chwilę każdy marzył, by spędzić noc w lesie. Jednocześnie mogliśmy poczuć się jak dzieci na lekcji plastyki rysując pióra. Nie zabrakło także wspólnego śpiewania, bo

„Na planecie naszej – Ziemi  
Ty też miejsce swoje masz...  
I to nigdy się nie zmieni,  
jeśli dobrze o nią dbasz!”

(Zielony dom; muzyka: Monika Gromek, Michał Józwiak, słowa: Arleta Niciewicz-Tarach)

W związku z zakończeniem projektu Jestem świadomy – to się opłaca pragniemy serdecznie podziękować za możliwość jego realizacji.

**Realizatorom lokalnym** dziękujemy za dotychczasową współpracę, znakomite relacji, a przede wszystkim za okazaną życzliwość i przyjazną atmosferę. Składamy wyrazy podziękowania za ogromne zaangażowanie, profesjonalizm i znakomitą organizację działań w waszych województwach. Bez was by się nie udało. Mamy nadzieję, że w przyszłości nasza współpraca będzie kontynuowana.

**Trenerom i prelegentom**, którzy swoją wiedzę służyli podczas warsztatów i konferencji dziękujemy za pracę włożoną w przygotowanie i przeprowadzenie zajęć.

**Wszystkim uczestniczącym w naszym projekcie** dziękujemy za waszą pracę, wytrwałość a przede wszystkim za chęć udziału w działaniach edukacyjnych. Życzymy, by nie zabrakło wam zapału do dalszego zdobywania wiedzy.

Serdecznie dziękujemy **Zarządowi Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie** za wsparcie finansowe projektu edukacyjnego.



Niniejszy materiał został opublikowany dzięki dofinansowaniu Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Za jego treść odpowiada wyłącznie „Włocławskie Centrum Edukacji Ekologicznej”

## PTAKI ZADRZEWIEN PRZYDROŻNYCH

Dokładna data „narodzin” alei – zadrzewień przydrożnych jako elementu architektury krajobrazu będącego wytworem człowieka nie jest w pełni udokumentowana. Z pewnością aleje przydrożne sadzono już w XIII w. w imperium mongolskim, o czym donosił znany podróżnik Marco Polo. W Europie dobrze udokumentowane jest istnienie alej w renesansowych Włoszech. Określenie Allée po raz pierwszy pojawiło się w 1536 r. dla określenia wyrównanej i wywalcowanej ścieżki w ogrodzie co miało nieco inne znaczenie niż obecnie. Renesansowa aleja była bowiem zazwyczaj główną drogą założenia ogrodu-parkowego, osią prowadzącą od portalu rezydencji do ogrodu, którą obsadzano najczęściej rabatami kwiatowymi, krzewami, a rzadziej drzewami. Liczne ryciny z epoki potwierdzają, że już w II połowie XVI w. i na początku XVII w. aleje stanowiły istotny element założeń parkowych i ogrodowych, służąc „inscenizacji przestrzeni” – jako osie widokowe podkreślały szczególnie atrakcyjne fragmenty krajobrazu ukazującego się w perspektywie.

Były zatem niczym naturalne ramy pięknego obrazu a poza tym:

- Podkreślały rangę i prestiż dróg dojazdowych,
- Wyznaczały osie kompozycyjne układów parkowo-pałacowych,
- Wskazywały przebieg tras zimą,
- Stanowiły źródło owoców i drewna, miodu,
- Pełniły funkcje krajobrazowe,
- Oślaniały przed słońcem, wiatrem lub deszczem
- Pełniły funkcje strategiczne.

Aleje i zadrzewienia przydrożne oprócz wielu różnych funkcji były również pielęgnowane i chronione. Edykty królewskie nakazywały sadzenie drzew, równocześnie chroniły te już rosnące, a za ich niszczenie przewidywały surowe kary pieniężne i cielesne, łącznie z przywiązaniem sprawców do drzewa i zawieszeniem im na szyi tabliczki „Psujący drzewa”.

Oprócz edyktów ukazywały się także rozporządzenia chroniące drzewa: w hanzeatyckiej Lubece już w 1766 r. wydano zarządzenie chroniące drzewa (Baumschutzverordnung). W dekrete z 26 lutego 1841 r. król Fryderyk Wilhelm IV wyraził dezaprobatę z powodu częstych wypadków niszczenia alej przy okazji budowy dróg.

Król nakazywał zachować stare drzewa i sadzić nowe aleje wzdłuż licznie budowanych w owym czasie traktów. Dzięki temu tak dużo alej zdobi drogi Meklemburgii, Pomorza, Warmii i Mazur. Oczywiście sadzono je nie tylko w Prusach, lecz w całej

Europie. Dzięki temu spotyka się je wszędzie – od wyspy Rodos po Portugalie, od Sycylii po daleką Skandynawię. Jednak im dalej na północ, tym aleje pojawiały się później, np. do Szwecji dotarły dopiero w XVIII w. – 1702 r.

Na terenach dzisiejszej Polski najwięcej alej sadzono na ziemiach wchodzących niegdyś w skład Królestwa Prus. Nie znaczy to, że nie sadzono ich w zaborach rosyjskim i austriackim.

Nakazy sadzenia drzew przydrożnych wydawano także w zaborze rosyjskim. Również w niepodległej Polsce dbano o sadzenie alej przydrożnych. Zgodnie z ustawą z 7 października 1921 r. drzewa winny być sadzone i utrzymywane wzdłuż wszystkich dróg publicznych – państwowych, wojewódzkich, powiatowych i gminnych, wszędzie tam, gdzie tylko warunki miejscowe na to pozwalały. Na podstawie rozporządzenia z 30 grudnia 1922 r. sadzenie drzew wzdłuż dróg winno odbywać się na podstawie programu obsadzeń dróg zatwierdzonego przez właściwe władze państwowe – nadzorcze w stosunku do dróg samorządowych oraz techniczno-administracyjne wobec dróg państwowych. Zgodnie z obowiązującymi wówczas przepisami obsadzanie dróg drzewami i ich utrzymanie ciążyło na zarządach dróg, jednocześnie zarządcy mieli prawo usuwania pojedynczych drzew, ale jedynie tych uschniętych, uszkodzonych lub grożących komunikacji drogowej. Na usunięcia masowe musieli uzyskać specjalne zezwolenie.

Także po II wojnie światowej dbano o nasadzenia przydrożne w celu „kultywowania piękna krajobrazu”, zwracając uwagę na aspekt edukacyjny i wychowawczy. Nakazywano dbanie o aleje, ponieważ *„podnosząc estetykę otoczenia, zadrzewienie oddziałuje korzystnie na psychikę kierowcy i w ten sposób niewątpliwie wpływa na zwiększenie bezpieczeństwa ruchu. Dzięki urozmaiceniu w drzewostanie droga staje się ożywiona, nie występuje więc monotonia i wynikające z niej znużenie kierowcy”*.

Jak z powyższego wynika od wieków wzdłuż dróg łączących miasta i wsie sadzono drzewa, w cieniu których chronili się i szukali wytchnienia podróżni. Zadrzewienia przy szlakach komunikacyjnych pełniły ważną rolę informacyjną, umożliwiały identyfikację trasy w otwartej przestrzeni nawet podczas zamieci śnieżnej. Pierwotnie zieleń przydrożna podkreślała kierunek przebiegu drogi i zapewniała jej identyfikację nawet w ciężkich warunkach zimowych. Do dziś zachowały się aleje dojazdowe do



dawnych majątków ziemskich obsadzone lipami, których korony malowniczo zwieszono nad drogą tworzą zwarty, zielony tunel.

Ważną funkcją liniowych zadrzewień w krajobrazie otwartym jest osłona przed erozyjnym wpływem wiatru oraz opadów atmosferycznych, a także przed nadmiernym nasłonecznieniem. Zadrzewienia przydrożne to również ogromny potencjał wpływający na zwiększenie bioróżnorodności. Obecnie uważa się, że fragmentacja środowiska przyrodniczego jest jednym z podstawowych zagrożeń dla istnienia wielu gatunków roślin i zwierząt. Aleje stanowią ważny element korytarzy ekologicznych, umożliwiając połączenia pomiędzy populacjami, co ma szczególne znaczenie dla gatunków rzadkich o ograniczonym zasięgu występowania (np. pachnica dębowa).

Zadrzewienia przydrożne, sadzone wszak przez człowieka, harmonijnie łączą krajobraz kulturowy z krajobrazem naturalnym. Aleje przydrożne to ważne ostoje bioróżnorodności, składają się z żywych roślin, pojedynczych drzew (często to także pomniki przyrody), są ważnymi korytarzami migracyjnymi (łącząc kompleksy leśne i umożliwiając migrację drobnych zwierząt i ptaków). Poza alejami już coraz rzadziej są spotykane stare, spróchniałe drzewa (wskutek tzw. racjonalnej gospodarki w lasach takie drzewa są usuwane), będące schronieniem dla zwierząt oraz miejscem żerowania wielu gatunków owadów próchnojadów.

Oprócz niepodważalnych walorów estetycznych przydrożne aleje pełnią funkcję miejsca rozrodu i żerowania wielu gatunków zwierząt. Dziuple starych drzew to siedlisko życia dla 100 gatunków chrząszczy (Oleksa i in. 2012). Wartość alei przydrożnej można ocenić na podstawie jej wieku. Im starsze drzewa ją budują tym więcej tworzy się nisz ekologicznych, a te pozwalają bytować większej liczbie gatunków. Bardzo wysoką wartość przyrodniczą mają te szpalerki drzew, w których spotkamy drzewa dziuplaste. Są one bardzo ważne jako schronienie dla ptaków, ssaków i owadów. Same dziuple powstają nie tylko w wyniku działalności dzięciołów (które kują drewno), ale także grzybów i porostów. Różnorodność życia, pośród alej jest naprawdę duża. Warto zwrócić uwagę na to, jak wiele zwierząt korzysta z tych oaz. Dla niektórych z nich są one wręcz niezbędne do tego, żeby właściwie funkcjonować, tj. rozmnażać się czy przemieszczać. Jednym z nich jest pachnica dębowa, która większość swojego życia spędza właśnie w takich dziuplach. Swoje życie rozpoczynają tam larwy, które żywią się rozłożonym przez grzyby drewnem, ale również dorosłe osobniki spędzają w nich większość swojego

życia. Pachnice zasiedlają takie dziuple przez wiele pokoleń. Wbrew mylącej nazwie ten stawonóg nie jest związany jedynie z dębami. Jego siedliska można również spotkać w lipach oraz, rzadziej, w kilkudziesięciu innych gatunkach drzew. Drugim gatunkiem chrząszcza, dla którego przydrożne aleje stanowią siedlisko życia, jest kwietnica okazała. Oba gatunki charakteryzują przywiązaniem do zasiedlonych dziupli i niechętnie dokonują dalszych przelotów. Dlatego tak ważne dla ochrony obu populacji jest zachowanie starych dziuplastych drzew (Oleksa i in. 2012).

Wiele gatunków ptaków związanych z polami, terenami otwartymi, czy z lasami korzysta z tego rodzaju zadrzewień. Nie są to tylko gatunki lęgowe, zakładające tu rodziny, ale także te z obrzeży lasów i pól (tzw. ekotonów, siedlisk przejściowych) migrujące lokalnie. Migranci dalekodystansowi oraz ptaki zimujące znajdują tu wartościowy pokarm (nasiona, owoce, zimujące owady) oraz schronienie. Badania naukowe wykazały, że niektóre ptaki, w tym dzięcioły, unikają lotów nad otwartą przestrzenią i korzystają podczas przemieszczania się właśnie z zadrzewień. Z samymi alejami ściśle związanych jest około 60 gatunków ptaków, zaś w zadrzewieniach rolniczych liczba ta może dochodzić nawet do 80 (co stanowi prawie 1/3 lęgowej awifauny Polski).

### Gatunki ptaków gniazdujących/bytujących w zadrzewieniach przydrożnych i śródpolnych

**Myszołów (*Buteo buteo*).** Najpospolitszy ptak drapieżny. Występuje w całym kraju. Gnieździ się przede wszystkim w różnego typu lasach i zadrzewieniach, ale przy ich braku zakłada gniazda w szpalerach drzew, a nawet na pojedynczych drzewach. Poluje na terenach rolniczych, dlatego można się go spodziewać w alejach drzew pośród bogatych w gryzonie pól. Chętnie wykorzystuje to samo gniazdo przez wiele lat, szczególnie w terenie, gdzie nie ma wiele dogodnych miejsc do gniazdowania. Gatunek wędrowny na niewielkich dystansach. W Polsce zachodniej zimuje. Do lęgów przystępuje wcześnie, bo już od końca marca, na wschodzie kraju w kwietniu. W kwietniu samica zaczyna wysiadywanie. Jakkolwiek siedzi na jajach nieustępliwie, prace związane z wycinką drzew czy konarów na drzewie z czynnym gniazdem muszą być wykonane do końca lutego lub dopiero od sierpnia.

**Pójdźka (*Athene noctua*).** Nieliczny ptak lęgowy terenów rolniczych. Jej liczebność ciągle spada. Gniazduje w starych, spróchniałych, głowiastych wierzbach i drzewach owocowych, także na strychach i w zakamarkach budynków. Gatunek osia-

dły, pary mogą gniazdować na tym samym terytorium przez wiele lat, wykorzystując te same miejsca lęgowe. Odżywiają się gryzoniami łapanymi na polach, są więc sprzymierzeńcami człowieka. Spadek liczebności jest związany przede wszystkim z działalnością człowieka, usuwaniem alej starych drzew owocowych i wierzbowych.

**Puszczyk (*Strix aluco*).** Najliczniejsza polska sowa. Zasiedla różnego typu lasy, stare parki i cmentarze. Spotkać go też można w alejach starych, dziuplastych drzew. Gatunek osiadły, para przebywa w terytorium przez cały rok. Gniazda zakłada w dziuplach naturalnych i po dzięciole czarnym, spróchniałych kikutach, starych gniazdach ptaków drapieżnych i krukowatych. Miejsca lęgowe są wykorzystywane przez wiele lat. Odżywia się głównie gryzoniami, dzięki czemu jest sprzymierzeńcem człowieka.

**Kraska (*Coracias garrulus*)** Bardzo rzadki gatunek lęgowy wschodniej części Polski. Wymieniony w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej (ptaki podlegające szczególnej ochronie w UE). Gniazduje w dziuplach naturalnych lub po dzięciołach czarnych na skraju lasów lub w alejach starych drzew liściastych, także owocowych. Gatunek wędrowny, wraca na lęgowską w maju, w sierpniu odlatuje do Afryki.

**Dudek (*Upupa epops*).** Nieliczny gatunek lęgowy skrajów lasów oraz alej dębowych, topolowych i wierzbowych. Najczęściej gniazduje w dziuplach starych drzew, rzadziej w sągach drzewa. Jego liczebność w ostatnich latach wzrasta. Powrót z zimowisk w kwietniu, lęgi maj/czerwiec. Umiarkowanie rozpowszechniony, bardzo nieliczny ptak lęgowy Polski. Od lat 1970. odnotowano silny spadek liczebności, którego przyczynami są stosowanie pestycydów oraz upraszczanie struktury krajobrazu rolniczego, np. przez zaorywanie pastwisk i usuwanie dziuplastych drzew. Ten bardzo charakterystyczny ptak wbrew pozorom nie jest łatwy do dostrzeżenia na ziemi. Jego lot do złudzenia przypomina lot motyla - pozornie zdaje się być bardzo chybotliwy i niepewny, a w rzeczywistości pozwala on na sprawne omijanie przeszkód. Ptak ten jako miejsce lęgowe wykorzystuje dziuple i wnęki w murach. Żywi się on głównie owadami i ich larwami, które wydobywa z ziemi i odchodów bydła swoim długim dziobem.

**Jemiołuszka *Bombycilla garrulus*.** Ptak ten gniazduje w południowej tajdze, w Europie Środkowej zimuje. W Polsce zimują głównie ptaki ze Skandynawii, a ich pojawy mają charakter inwazyjny, tj. występują nie każdego roku, w zależności od warunków na lęgowskich. Latem żywi się owadami, zimą natomiast owocami drzew i krzewów, głównie jarzębiną. Często można też spotkać ptaki żerujące na jemiole.

**Sikory.** Z alejami związane są przede wszystkim dwa gatunki sikor: najpospolitsza i najliczniejsza **bogatka (*Parus major*)** oraz mniej liczna **modraszka (*Cyanistes caeruleus*)**. Nie odlatują na zimę, do lęgów przystępują w kwietniu, gniazda zakładają najczęściej w naturalnych dziuplach, rzadziej w budkach lęgowych i dziuplach po dzięciołach. Młode opuszczają dziuple w czerwcu. Usuwanie martwych konarów lub drzew od kwietnia do początku lipca Sikory należą do typowych dziuplaków, wykorzystujących dziuple wykonane przez inne gatunki, ale do stworzenia gniazda wykorzystują również szczeliny w budynkach, a nawet skrzynki na listy. W lecie odżywiają się głównie owadami, w zimie zmieniając pokarm na bardziej roślinny.

**Grzywacz (*Columba palumbus*).** Grzywacz jest gatunkiem z rodziny gołębiowatych. Średnio liczny gatunek lęgowy, dawniej typowo leśny. Obecnie dostosował się do życia w krajobrazie rolniczym. Nielicznie zimuje, głównie na zachodzie Polski. Zaliczany jest do gatunków łownych, zaś termin polowań przypada od 15 sierpnia do 30 listopada. Jest dość równomiernie rozmieszczony na terenie całego kraju. Najliczniej zasiedla parki miejskie oraz przedmieścia, można go również spotkać, choć w mniejszym stopniu, na osiedlach mieszkalnych pełnych zieleni. Do tworzenia gniazd grzywacze wykorzystują najczęściej drzewa, ale przy małej ich ilości, mogą tworzyć gniazda także na parapetach czy balkonach. Grzywacz to ptak roślinożerny, zagrożony w mieście między innymi z powodu wycinki drzew prowadzonej w sezonie lęgów. Za każdym razem buduje nowe, niestaranne gniazdo z drobnych patyków. Na szczęście jest to ptak dość dobrze przystosowujący się do trudniejszych warunków, więc jeżeli tylko terminy prac pielęgnacyjnych omijają czas rozrodu tego gatunku, nie powinny mieć one wpływu na spadek populacji grzywaczy.



Fot. M. Modrzejewska





Grzywacz



Gniazdo grzywacza

**Sierpówka (*Streptopelia decaocto*).** Jest to ptak średniej wielkości wyraźnie mniejszy od gołębia grzywacza *Columba palumbus*, o smukłej sylwetce i długim ogonie. Średnie wymiary: długość: ok. 30 cm, rozpiętość skrzydeł: ok. 60 cm, waga: od 150-200g. Ptak ten wyróżnia się dzięki swemu płowo-różowawemu upierzeniu oraz czarnej półbroży dookoła karku, która u góry otoczona jest białymi piórami. Ta czarna obwódka zwana jest sierpem, stąd też wywodzi się nazwa gatunku. Oczy są w kolorze czerwono-żółtawym, skóra pokrywająca nogi jest czerwona, a dziób czarny z czerwono - białym zakończeniem. Przedstawiciele tego gatunku spotyka się głównie w zadrzewieniach, parkach i sąsiedztwie osad ludzkich.



**Sroka (*Pica pica*).** Dość liczny ptak lęgowy w zaroślach i zadrzewieniach środowisk otwartych. Gatunek osiadły, lęgi kwiecień/maj. Buduje charakterystyczne, zabudowane od góry gniazdo z drobnych patyczków. Umieszcza je w szczycie krzewów lub drzew. Ptak hałaśliwy, łatwy do obserwacji, głośno niepokoi się przy gnieździe.



**Dzięcioły (6 gatunków)** Ptaki nierozdzielnie związane ze starymi drzewami, a najsilniej z martwym drewnem. Na drzewach najczęściej żerują, w konarach i pniach drzew (najchętniej martwych) wykują dziuple. Ptaki typowo leśne, ale w liczących wiele starych drzew alejach bez trudu można spotkać kilka gatunków dzięciołów. Obecność dzięciołów w alejach łatwo rozpoznać po charakterystycznych śladach zostawianych na martwych konarach i pniach. Jest to odłupana kora, ślady jak po dłucie; rozkute, nieregularne otwory w drzewie, rozłupane spróchniałe fragmenty drzew. Dziuple wykują co roku nowe, ze starych korzysta wiele innych gatunków ptaków, tzw. dziuplaków wtórnych (sikory, kowaliki, muchołówki). Dzięcioły żywią się głównie larwami chrząszczy i mrówkami, które wydłubują z martwego drewna. Do gatunków, które można spotkać w alejach należą: dzięcioł zielonosiwy, dzięcioł zielony, dzięcioł czarny (populację krajową szacuje się na ok. 47 tysięcy par lęgowych), dzięcioł duży (populację krajową szacuje się na ok. 600 tysięcy par lęgowych), dzięcioł średni i dzięciołek.

**Dzięcioł zielonosiwy (*Picus canus*)** Nieliczny ptak lęgowy skrajów lasów liściastych, regularnie spotykany w alejach lipowych, topolowych, wierzbowych i osikowych (miękkie drewno). Dziuple kuje tylko w martwym drewnie. Gatunek z załącznika I Dyrektywy Ptasiej.

**Dzięcioł zielony (*Picus viridis*)** Niezbyt liczny gatunek związany jak poprzedni z drzewami liściastymi o miękkim drewnie. Często spotykany w alejach tych drzew, preferuje szpalery drzew i zadrzewienia pośród otwartych terenów rolniczych. Kuje dziuple tylko w martwym drewnie. Oba gatunki dzięciołów



żuraw

krzyżówka

czajka





# P t a k , p i s k l ę , j a j o



kszyk

kwiczoł

zięba

modraszka



k i

G n i a z d o w n i k i

zielonych często żerują na ziemi w poszukiwaniu mrówek i ich larw.

**Dzięcioł czarny** (*Dryocopus martius*). Związany z rozległymi starymi lasami, regularnie spotyka się żerujące ptaki w alejach dębowych w środowisku otwartym, ale w pobliżu lasów i zadrzewień. Zostawia charakterystyczne ślady żerowania, duże, nieregularne wykute otwory, nawet w żywym drewnie. Gatunek z załącznika I Dyrektywy Ptasiej.

**Dzięcioł duży** (*Dendrocopos major*). Najliczniejszy z dzięciołów, występuje w alejach ze starymi drzewami (najczęściej dębami, lipami). Najchętniej wykuwa dziuple w martwym drewnie jeśli takiej możliwości nie ma, potrafi wykuć w żywym.

**Dzięcioł średni** (*Dendrocopos medius*). Znacznie mniej liczny od dużego, ściśle związany ze starymi dębami. Można go spotkać w starych alejach dębowych nawet wiele kilometrów od kompleksów leśnych. Gatunek z załącznika I Dyrektywy Ptasiej.

**Dzięciołek** (*Dendrocopos minor*). Najmniejszy z naszych dzięciołów (wielkości szpaka), związany z drzewami liściastymi o miękkim drewnie (wierzby, osiki). Dziuple wykuwa tylko w martwym drewnie.

**Jemiołuszka** (*Bombycilla garrulus*). Gatunek obserwowany w czasie przelotów jesienią, zimą i wczesną wiosną. W tym czasie masowo żeruje na jemiołach pasożytujących głównie na topolach, osikach i lipach rosnących w szpalerach wśród pól. Aleje tych drzew, porośnięte jemiołą, mają duże znaczenie dla tego gatunku. Dlatego ważne jest pozostawianie alej z jemiołą tak długo, dopóki drzewa nie zaczynają usychać i zagrażać ludziom.

**Słowik rdzawy** (*Luscinia megarhynchos*) i **słowik szary** (*Luscinia luscinia*). Średnio liczny w całym kraju. Preferuje młodsze drzewostany, skraj lasów liściastych, ale gnieździ się też w zadrzewieniach śródpolnych. Stąd można go spotkać w alejach drzew z piętrzem gęstych młodych drzew i krzewów liściastych.

**Kos** (*Turdus merula*). Średnio liczny ptak lęgowy całego kraju. Występuje we wszystkich typach lasów, parkach, ogrodach, cmentarzach, zadrzewieniach śródpolnych i w zieleni miejskiej. Lęgowy także w alejach drzew, szczególnie z domieszką młodych drzew i gęstych krzewów. Gatunek wędrowny, choć coraz częściej zimuje, najchętniej w środowisku rolniczym ze szpalerami głogów i dzikiej róży. Do lęgów przystępuje wcześnie (w marcu), a sezon lęgowy trwa do końca lipca. Gniazda zakłada głównie nisko na drzewach i gęstych krzewach.

**Kwiczół** (*Turdus pilaris*). Liczny ptak lęgowy w całym kraju. Bardzo chętnie zakłada gniazda w szpalerach drzew, często kolonijnie. Przelotny i zimujący, do lęgów przystępuje w kwietniu i maju. Gniazda,

widoczne z daleka, zakłada w rozwidleniu gałęzi. Ptaki agresywne przy gnieździe.

**Śpiewak** (*Turdus philomelos*) Liczny ptak lęgowy, związany głównie z lasami, parkami. Występuje też w szpalerach drzew na skraju lasu. Do lęgów przystępuje od kwietnia do lipca.

**Jarzębatka** (*Sylvia nisoria*). Nieliczny ptak lęgowy, wymieniony w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Związany z kolczastymi zakrzywieniami, żywopłotami w środowisku rolniczym. Występuje w alejach drzew z dolnym piętrzem w postaci kolczastych zarosli. Przylatuje późno, do lęgów przystępuje w maju. Gniazdo zakłada w gęstych, kolczastych krzakach.

**Pięgża** (*Sylvia curruca*). Nieliczny lub średnio liczny ptak lęgowy zadrzewień i zakrzewień śródpolnych. Gatunek wędrowny, do lęgów przystępuje od maja do końca lipca. Gniazda zakłada nisko w gęstych krzakach i żywo.

**Cierniówka** (*Sylvia communis*). Liczny ptak lęgowy pasów niskich zakrzewień wzdłuż dróg, torów, rowów. Długi sezon lęgowy: od końca kwietnia do końca lipca.

**Kapturek** (*Sylvia atricapilla*) Średnio liczny ptak lęgowy lasów i zadrzewień śródpolnych. W alejach występuje, tylko jeśli jest tam domieszka niskich, gęstych młodych drzew i krzewów liściastych. Gniazdo umieszcza nisko na krzewie, co roku nowe. Do lęgów przystępuje od maja do lipca.

**Muchołówka szara** (*Muscicapa strata*) Nieliczny gatunek lęgowy prześwietlonych lasów, liściastych zadrzewień śródpolnych i alej ze starymi drzewami. Przylot z lęgowisk w maju, gniazda zakłada na starych drzewach z dziuplami, odstającą korą. Sezon lęgowy trwa od połowy maja do końca czerwca. W tym czasie nie należy wycinać starych drzew ani usuwać suchych konarów.

**Kowalik** (*Sitta europaea*) Średnio liczny gatunek lęgowy związany ze starymi drzewostanami liściastymi. Występuje w starych alejach dębowych i lipowych. Gatunek osiadły, do lęgów przystępuje wczesną wiosną. Gniazduje w dziuplach naturalnych i po dzięciołach. Młode opuszczają gniazdo do połowy czerwca. Charakterystyczną cechą kowalika jest umiejętność „chodzenia” po pniu głową do dołu.

**Pełzacz ogrodowy** (*Certhia brachydactyla*) Średnio liczny gatunek związany z obrzeżem lasów, zadrzewieniami i alejami śródpolnymi, zadrzewieniami wzdłuż cieków (szczególnie dębowymi). Gniazda, co roku nowe, zakłada w pionowych szczelinach, pęknięciach, za odchyloną korą.

**Remiz** (*Remiz pendulinus*). Nieliczny gatunek związany ze szpalerami drzew rosnącymi nad ciekami. Wiszące gniazda zakłada na rosnących nad wodą



brzozach i wierzbach, rzadziej olchach. Gniazdo co roku buduje nowe. Z zimowisk powraca w kwietniu, sezon lęgowy trwa do lipca.

**Wilga (*Oriolus oriolus*).** Średnio liczny gatunek lęgowy prześwietlonych lasów liściastych, zadrzewień i liściastych alej śródpolnych. Z zimowisk przylatuje w maju, sezon lęgowy trwa do lipca. Gniazda zakłada co roku nowe, na drzewach w rozwidleniu gałęzi.

**Gąsiorek (*Lanius collurio*).** Średnio liczny gatunek lęgowy związany z kolczastymi zadrzewieniami i zakrzaczeniami śródpolnymi, gdzie żeruje i zakłada gniazda. Wędrowny, powrót z zimowisk w maju. Gniazda buduje co roku nowe, w kolczastych krzakach (róża, jeżyna, głóg, tarnina). Gatunek z załącznika I Dyrektywy Ptasiej. Bardzo ważne dla niego jest pozostawianie kęp kolczastych zarośli w środowisku rolniczym.

**Srokosz (*Lanius excubitor*).** Bardzo nieliczny gatunek lęgowy związany z alejami i zadrzewieniami w środowisku rolniczym. Gatunek osiadły, lęgi od marca do maja, gniazda w koronie drzew. Łatwy do obserwacji, przesiaduje wysoko na czubkach drzew i liniach energetycznych. Duże terytoria.

**Wrona (*Corvus cornix*).** Średnio liczny ptak lęgowy, osiadły na zachodzie, wędrowny na wschodzie kraju. Gniazda zakłada wysoko w szpalerach drzew, na skraju lasów, w zadrzewieniach śródpolnych. Łatwo je wykryć na początku sezonu lęgowego, zanim pojawią się liście. Lęgi w kwietniu i maju. Ptak głośno niepokoi się w pobliżu gniazda.



**Kruk (*Corvus corax*).** Średnio liczny gatunek lęgowy w lasach, zadrzewieniach, szpalerach drzew. Duże, łatwe do obserwacji gniazda (często wykorzystywane wielokrotnie) zakłada wysoko, nawet na pojedynczych drzewach w krajobrazie rolniczym. Do lęgów przystępuje w marcu, młode wylatują z gniazd w czerwcu. Agresywny przy gnieździe, głośno się niepokoi i odgania intruza.

**Szpak (*Sturnus vulgaris*).** Pospolity gatunek lęgowy we wszystkich zadrzewieniach i szpalerach drzew w krajobrazie rolniczym. Gniazda zakłada w dziuplach naturalnych i po dzięciołach, często kilka par na jednym drzewie. Żeruje na otwartej przestrzeni. Wędrowny, część zimuje. Lęgi kwiecień/czerwiec. Samce śpiewają tuż przy gnieździe.



**Mazurek (*Passer montanus*).** Pospolity gatunek lęgowy na skraju osiedli, w szpalerach i zadrzewieniach śródpolnych. Osiadły. Gniazda zakłada w dziuplach, skrzynkach lęgowych. Sezon lęgowy trwa od kwietnia do lipca.

**Zięba (*Fringilla coelebs*).** Pospolity ptak lęgowy we wszystkich lasach, parkach, zadrzewieniach i szpalerach drzew. Gatunek wędrowny, do lęgów przystępuje od kwietnia do maja. Gniazdo, co roku nowe, umieszcza na drzewie, blisko pnia.

**Kulczyk (*Serinus serinus*).** Średnio liczny gatunek lęgowy w szpalerach drzew i zadrzewieniach śródpolnych. Wędrowny, lęgi maj/czerwiec. Gniazda zakłada w zewnętrznej części korony drzew.

**Dzwoniec (*Carduelis chloris*).** Pospolity gatunek lęgowy skupisk oraz szpalerów drzew i krzewów w krajobrazie rolniczym. Osiadły, lęgi kwiecień/lipiec. Gniazda zakłada w gęstych krzakach i drzewach iglastych.

**Szczygieł (*Carduelis carduelis*).** Średnio liczny gatunek lęgowy skupisk i szpalerów drzew liściastych, zakrzaczeń w krajobrazie rolniczym. Osiadły, lęgi kwiecień/maj. Gniazda zakłada na cienkich gałęziach drzew i krzewów.

**Makolągwa (*Carduelis cannabina*).** Nieliczny gatunek lęgowy szpalerowych zakrzewień i młodych zadrzewień w krajobrazie rolniczym. Gatunek wędrowny. Lęgi maj/lipiec. Gniazdo w gęstych krzewach, nisko nad ziemią.

**Trznadel (*Emberiza citrinella*).** Pospolity gatunek lęgowy krajobrazu rolniczego z zadrzewieniami i zakrzaczeniami. Osiały, lęgi kwiecień/lipiec. Gniazdo zakłada na ziemi lub nisko nad ziemią w gęstych zaroślach. Ptaki widoczne w pobliżu gniazda, przesiadują na zewnętrznych gałązkach.

**Ortolan (*Emberiza hortulana*).** Nieliczny gatunek lęgowy alej i skupisk drzew pośród pól. Wędrowny, do lęgów przystępuje w maju. Gniazdo zakłada na ziemi pośród roślinności zielnej. Koszenie w sezonie lęgowym powoduje niszczenie gniazd. Gatunek z załącznika I Dyrektywy Ptasiej.

**Potrzeszcz (*Emberiza calandra*).** Średnio liczny ptak krajobrazu rolniczego ze szpalerami drzew i krzewów. Osiały na zachodzie kraju. Gniazdo zakłada na ziemi pod osłoną roślinności zielnej. Lęgi kwiecień/maj. Śpiewające na szczycie krzewu lub drzewa ptaki są dobrze widoczne z daleka. Samce trznadla śpiewają, siedząc wysoko na drzewie informując, że terytorium jest już zajęte.

Wszystkie ptaki występujące w Polsce są prawnie chronione, a okres ochronny trwa od 1 marca do 31 sierpnia, przy czym uwagę trzeba zwrócić na wyjątki w okresach lęgowych ptaków, ponieważ u części z nich okres ochronny zaczyna się i kończy wcześniej. Prace porządkowe w rejonie alei powinny być zatem wykonane po lub przed tym okresem oraz po uzyskaniu opinii i zgody odpowiedniego organu ochrony przyrody.

W Unijnej strategii ochrony różnorodności biologicznej na okres do 2020 r. napisano m.in.: „Różnorodność biologiczna – niezwykle bogactwo otaczających nas ekosystemów, gatunków i genów – jest naszym ubezpieczeniem na życie, dając nam pożywienie, słodką wodę, czyste powietrze, schronienie i lekarstwa, łagodząc skutki klęsk żywiołowych, chroniąc przed szkodnikami i chorobami, a także przyczyniając się do regulowania klimatu. Różnorodność biologiczna jest również naszym kapitałem naturalnym, zapewniając funkcje ekosystemu, które stanowią podstawę naszej gospodarki. Pogorszenie stanu i utrata różnorodności biologicznej wpływają negatywnie na zapewnianie tych funkcji: tracimy gatunki i siedliska oraz dobrobyt i miejsca pracy uzyskiwane dzięki środowisku naturalnemu, a także narażamy nasze dobre samopoczucie. Dlatego też utrata różnorodności biologicznej, obok zmiany klimatu, jest najbardziej krytycznym zagro-

żeniem środowiskowym na świecie, a obie kwestie są ze sobą nierozdzielnie związane.” Zadrzewienia są kluczowym elementem krajobrazu, który umożliwia zachowanie wysokiego poziomu różnorodności biologicznej terenów i powinny być różnorodne. Podkreślić należy, że w krajobrazie stanowiska gatunków chronionych znajdujące się w zadrzewieniach są praktycznie nie do zastąpienia i w momencie likwidacji zadrzewień, ginie lub znacząco uszczupla się lokalna populacja danego chronionego gatunku

Chociaż mieszkające w naszym najbliższym sąsiedztwie ptaki, bardzo dobrze przystosowały się do zurbanizowanego środowiska, w dalszym ciągu grozi im wyginięcie. Dlatego tak ważna jest świadomość w zakresie **ochrony, zachowania ich siedlisk i kompensacji przyrodniczej**, by jak najwięcej gatunków ptaków mogło pozostać z nami w koegzystencji na zawsze.

### Bibliografia:

- Chylarecki P., Sikora A., Cenian Z. (ed.), 2009. Monitoring ptaków lęgowych. Poradnik metodyczny dotyczący gatunków chronionych Dyrektywą Ptasią. GIOŚ, Warszawa.
- Czerwieniec M., Lewińska J. 1996. Zieleń w mieście. IGPiM, Warszawa.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J., 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Uniwersytet Wrocławski, Zakład Ekologii Ptaków.
- Gotzman J., Jabłoński B., 1972. Gniazda naszych ptaków. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Kujawa K., 2006. Wpływ struktury zadrzewień oraz struktury krajobrazu rolniczego na zgrupowania ptaków lęgowych w zadrzewieniach. Akademia Rolnicza w Poznaniu.
- Łukasiewicz A. 1989. Drzewa w środowisku miejsko-przemysłowym. Życie drzew w skażonym środowisku. Mon. Popul. Nasze drzewa leśne t. 21, Inst. Dendrologii PAN, Poznań-Warszawa: 49-85.
- Kawoń K., Żmuda S. 1977. Rola zieleni w kształtowaniu środowiska człowieka regionów przemysłowo-miejskich. Studia nad ekonomiką regionu. T 8, Śląski Instytut Naukowy, Katowice: 181-200.
- Richling A., Solon J.; “Ekologia krajobrazu”; Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T., 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność, zmiany. PTPP „pro Natura” Wrocław.
- Tryjanowski P., Kuźniak S., Kujawa K., Jerzak L., 2009. Ekologia ptaków krajobrazu rolniczego. Bogucki Wydawnictwo
- Szczepanowska H.B., 2008. Kierunki projektowania architektonicznego: problemy inwestycji drogowych dla zwiększenia bezpieczeństwa. Mat. konf. Zieleń miejska-naturalne bogactwo miasta. Toruń, s: 21-36.
- Szczepanowska H.B. 2009. Synteza badań i założenia merytoryczne metody wyceny wartości drzew dla warunków polskich. IGPiM. Warszawa.
- Tyszko - Chmielowiec P. (red), 2012, Aleje skarbnice przyrody – praktyczny podręcznik ochrony olej i ich mieszkańców, Fundacja EkoRozwoju, Wrocław
- <http://www.gdos.gov.pl/nowelizacja-prawa-w-zakresie-ochrony-zadrzewien-i-terenow-zieleni>.

Opracowała: M. Modrzejewska



## W przyjaźni z przyrodą – program Ligi Ochrony Przyrody Okręg we Włocławku

Liga Ochrony Przyrody Okręg we Włocławku kieruje dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych mieszkańców powiatu włocławskiego zajęcia terenowe z cyklu „W przyjaźni z przyrodą”. Organizacja i prowadzenie zajęć jest finansowane przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu.

### Celem projektu „W przyjaźni z przyrodą” jest:

1. Podniesienie świadomości na temat ochrony przyrody, gatunków chronionych i zagrożonych, bioróżnorodności.
2. Uświadomienie potrzeby ograniczenia działalności człowieka negatywnie wpływającej na środowisko
3. Rozwijanie zainteresowań biologicznych, przyrodniczych i ekologicznych.
4. Upowszechnianie edukacji i wypoczynku w terenie, likwidacja „deficytu natury”.

### Projekt zostanie zrealizowany poprzez:

1. warsztaty w szkolnych kołach LOP prowadzone w terenie i salach edukacyjnych, dotyczące form ochrony przyrody, organizmów chronionych, roślin i zwierząt występujących w najbliższej okolicy



2. warsztaty dla osób dorosłych poświęcone wykorzystaniu terenów zielonych w mieście jako ostoji bioróżnorodności i sposobów aktywnego spędzania wolnego czasu w zgodzie z naturą.

### Tematy warsztatów:

1. Nawyki a jakość powietrza
2. Badamy stan zanieczyszczenia powietrza – porosty jako biowskaźniki
3. Jakie organizmy żyją w lesie?
4. Kogo kryje dziupla?
5. Rozpoznajemy drzewa i krzewy w naszej okolicy
6. Chronimy bioróżnorodność
7. Tereny i obiekty prawnie chronione – dlaczego tworzymy?
8. Poznajemy siedliska najbliższej okolicy
9. Dom bez chemii
10. Las zaprasza nas – Nordic Walking

## Niezapominajkowy Event z LOP Okręg Włocławek

Projekt Ligi Ochrony Przyrody Okręg we Włocławku realizowany w dniu 16 maja 2022 r. w godzinach 9–14 przy siedzibie Ligi Ochrony Przyrody oraz Włocławskiego Centrum Edukacji Ekologicznej mieszczącej się na ul. Komunalnej 4 we Włocławku w ramach Programu „Zielono nam – I edycja”, finansowanego przez Fundację ANWIL dla Włocławka.

Projekt dotyczył wdrażania idei bioróżnorodności, aktywnej edukacji ekologicznej, właściwych zachowań na łonie natury, redukcji odpadów i właściwego postępowania z wyprodukowanymi odpadami, kształtowaniu wrażliwości przyrodniczej, podniesienia świadomości ekologicznej. Skierowany do dzieci w wieku przedszkolnym, uczniów szkoły podstawowej i ponadpodstawowej, osób dorosłych.



Główne cele projektu:

- poprawa stanu środowiska naturalnego oraz podnoszenia świadomości ekologicznej mieszkańców, podnoszenie atrakcyjności turystycznej, społecznej i gospodarczej.
- promocja i organizacja wolontariatu.

W ramach realizacji projektu „Niezapominajkowy event z LOP Okręg Włocławek” przeprowadzono aktywnymi metodami, poprzez praktyczne działanie, pokaz, ekspresję słowną i wizualną:

- warsztaty na temat „Nie zapominaj o segregacji odpadów w swoim domu”
- warsztaty na temat „Nie zapominaj, że istnieje PSZOK – co on kryje?”

- warsztaty na temat „Nie zapominaj o znaczeniu bioróżnorodności – kolorowy świat wokół nas”
- warsztaty na temat „Nie zapominaj o dbaniu o czyste powietrze – od nas zależy czym oddychamy”
- warsztaty na temat „Nie zapominaj o znaczeniu lasu dla naszego zdrowia”
- warsztaty na temat „Nie zapominaj, że ty też musisz dbać o najbliższe środowisko” – stoisko Kujawsko-Pomorskiego Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku
- warsztaty na temat „Bioróżnorodność w lesie” – stoisko Nadleśnictwa Włocławek

Bezpośrednio z projektu skorzystało ponad 750 osób. Dzieci przedszkolne i uczniowie wykazywali się wyjątkową ciekawością podczas warsztatów prezentowanych przez 7 stoisk edukacyjnych. Uczestnicy projektu wzbogacili swoją wiedzę na temat segregacji odpadów i poznali zasady funkcjonowania PSZOK’a. Usprawnili umiejętność rozpoznawania drzew i krzewów po wyglądzie ich liści i owoców oraz rozpoznawania zwierząt po ich tropach. Poznali nowe gry dotyczące wyglądu roślin i ich środowiska życia oraz wyglądu i trybu życia zwierząt z możliwością samooceny poprawności wykonania zadania. Wdrażani byli do samodzielnej lub zespołowej pracy, która zawsze była pozytywnie oceniana przez trenerów i nauczycieli. Porównywali różne ogrody i łąki i oceniali ich znaczenie dla bioróżnorodności. Zgodnie stwierdzili, że najbardziej przyjazne zwierzętom są ogrody i parki pełne różnorodnych roślin oraz łąki kwiatne. Nie bez znaczenia dla owadów są nawet pojedyncze rośliny kwitnące w donicach przy naszych domach. Poznali lub przypomnieli sobie źródła zanieczyszczeń powietrza i zostali uświadomieni, że jakość powietrza, którym oddychamy zależy od nas samych. Dowiedzieli się czego nie wolno spalać w domowych piecach. Uczestnicy projektu badali również jakość wody i zdali sobie sprawę, że każdy z nas musi dbać o najbliższe środowisko naturalne. Poprzez udział w zabawach i grach przekonali się również o pozytywnym znaczeniu lasu dla naszego zdrowia. Od nas zależy też jaki środek transportu wybieremy. Każda z grup, która wzięła udział w projekcie otrzymała kwiaty, które mają za zadanie zachęcenie dzieci i młodzieży do codziennej obserwacji przyrody oraz wykształcenie odpowiedzialności za własne działania.



# Ogólnopolski konkurs dla młodzieży szkolnej „MÓJ LAS” XXXV edycja 2021/2022

Konkurs „Mój Las” jest organizowany przez **Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Leśnictwa i Drzewnictwa oraz Ligę Ochrony Przyrody**.

Konkurs prowadzony jest dwuetapowo:

- I etap – na szczeblu regionalnym i jest organizowany przez Zarządy Okręgowe LOP
- II etap – na szczeblu centralnym i jest organizowany przez Zarząd Główny SITLiD

Podstawowe cele konkursu to:

- poszerzanie wiedzy przyrodniczo-ekologiczno-leśnej,
- promowanie walorów przyrodniczo-turystycznych polskich lasów,
- podejmowanie działań na rzecz ochrony środowiska.

Konkurs przeprowadzany jest w czterech kategoriach wiekowych, z różną tematyką:

- kategoria I, młodzież szkół podstawowych klas I-III – „Na leśnej polanie”
- kategoria II, młodzież szkół podstawowych klas IV-VI – „Kropla, strumień, jezioro – leśny mokry świat”
- kategoria III, młodzież szkół podstawowych klas VII-VIII – „Jakie korzyści czerpiemy z lasu”
- kategoria IV, młodzież liceów ogólnokształcących oraz ponadpodstawowych szkół zawodowych – „Znaczenie różnorodności biologicznej w lasach – mój wpływ na jej zachowanie”.

Tematy XXXV edycji konkursu ustalone zostały na podstawie propozycji zgłaszanych przez jednostki biorące udział w organizacji konkursu.

Posiedzenie Sądu Konkursowego Ligi Ochrony Przyrody Okręg we Włocławku odbyło się w dniu 13 stycznia 2022r. Skład komisji konkursowej prezentował się następująco:

- Maria Balakowicz – przewodnicząca LOP Okręg Włocławek
- Katarzyna Zawadzka – Kujawsko-Pomorskie Centrum Edukacji Nauczycieli we Włocławku
- Malwina Lewandowska – Nadleśnictwo Włocławek
- Leszek Urbankiewicz – Gostynińsko Włocławski Park Krajobrazowy

Na konkurs na szczeblu regionalnym LOP Okręg Włocławek wpłynęło łącznie 27 prac – zdecydowa-



na większość, bo aż 24 prace były częścią I kategorii, natomiast 3 prace stanowiły część kategorii III.

Podczas obrad wyłoniono następujących laureatów konkursu:

**Kategoria I: Na leśnej polanie, młodzież szkół podstawowych klas I-III**

**I miejsce: Jakub Łukowski**, Szkoła Podstawowa w Jastrzębiu

**II miejsce: Laura Kalinowska**, Szkoła Podstawowa w Jastrzębiu

**III miejsce: Mateusz Poliński**, Szkoła Podstawowa w Kowalu

**Wyróżnienie: Andrei Pahanets**, Szkoła Podstawowa w Kowalu

**Kategoria III: Jakie korzyści czerpiemy z lasu, młodzież szkół podstawowych klas VII i VIII**

**I miejsce: Szymon Struś**, Szkoła Podstawowa w Dobrzyniu nad Wisłą

**II miejsce: Nina Kwiatkowska**, Szkoła Podstawowa nr 2 we Włocławku

**III miejsce: Mikołaj Tyrała**, Szkoła Podstawowa nr 12 we Włocławku

Uroczyste podsumowanie konkursu oraz wręczenie nagród odbyło się 20 czerwca 2022r. o godzinie 13.00 w siedzibie Ligi Ochrony Przyrody oraz Włocławskiego Centrum Edukacji Ekologicznej przy ul. Komunalnej 4 we Włocławku. **Nagrody są finansowane poprzez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu.**



## Projekt „Żyj aktywnie i zielono z ANWILEM”

**E**dukacja społeczeństwa jest jednym z najważniejszych warunków niezbędnych dla skutecznej ochrony różnorodności biologicznej, czyli całej sieci życia, której częścią jesteśmy my sami. Przyroda poradzi sobie bez nas, ale my bez niej nie.

Przesłanie programu to pokazanie życia ekologicznego na łonie natury. W dzisiejszych czasach większość dzieci doświadcza zespołu deficytu kontaktu z naturą. Powodów coraz rzadszego kontaktu dzieci z naturą jest wiele. Miejskie życie i powszechna digitalizacja to podstawowe z nich. Kurczą się powierzchnie terenów zielonych i dzikich miejsc zabaw w miastach. Niestety ale ilość czasu wolnego w rodzinach systematycznie się zmniejsza. Im młodsze dziecko, tym większy wpływ mają na jego rozwój osoby znaczące oraz wzorce przez nie przekazywane. Wspólny rodzinny wypoczynek na łonie natury może być formą nauki jak również idealnym sposobem na budowanie i utrzymanie kontroli rodzicielskiej.

Na projekt składają się zajęcia dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Należy pokazać jak żyć aktywnie i w zgodzie z naturą. Braku kontaktu z naturą nie da się zastąpić bez wyraźnej straty: fizycznej, poznawczej, psychicznej czy duchowej. Podstawą jest edukacja dzieci i niejako na nowo przywracać ich przyrodzie. Dzieci jak również dorośli mają głowy naszpikowane suchymi faktami rodem z Wikipedii, ale niestety kosztem mniejszego lub całkowitego braku kontaktu z naturą. Ważne jest to, aby wyciągnąć społeczeństwo z domów, zachęcić je do aktywnego spędzania czasu na łonie przyrody.

W związku z tym powstał projekt „**Żyj aktywnie i zielono z ANWILEM**”. Organizatorem jest **Włocławskie Centrum Edukacji Ekologicznej**, natomiast Sponsorem Głównym Projektu jest **ANWIL S.A.** – producent nawozów **CANVIL i ANVISTAR**.

**Głównym celem projektu** jest wykształcenie społeczeństwa świadomego wpływu własnych wyborów na stan środowiska – społeczeństwa proekologicznego.

### **Cele szczegółowe:**

- kształtowanie postaw oraz zaangażowanie społeczności lokalnych w podjęcie działań na rzecz środowiska,
- promowanie idei zrównoważonego rozwoju wśród dzieci, młodzieży oraz dorosłych beneficjentów programu,

- popularyzacja wiedzy ekologicznej oraz nowoczesnych technologii działających we współczesnej gospodarce,
- dostarczanie uczestnikom programu wiedzy i umiejętności praktycznych, jak dbać o środowisko nas otaczające,
- upowszechnianie wiedzy na temat utraty różnorodności biologicznej, roli i znaczenia owadów w środowisku, konieczności tworzenia hoteli dla owadów,
- uświadomienie społeczeństwu, że nasze codzienne działania wpływają na środowisko,
- aktywne spędzanie czasu na łonie natury.

Projekt skierowany jest do dzieci i młodzieży ze szkół podstawowych oraz osób dorosłych z powiatu włocławskiego i Miasta Włocławek i ma trzy etapy:

- organizacja warsztatów dla dzieci i młodzieży ze szkół podstawowych – termin realizacji do 30 maja 2022 r.
- konkurs dla uczniów szkół podstawowych biorących udział w projekcie pt. „Zielony zakątek ostoja dla zwierząt” – termin realizacji do 30 czerwca 2022 r.
- organizacja warsztatów dla dorosłych mieszkańców powiatu włocławskiego, konkurs dla uczestników projektu pt. „Zielony zakątek ostoja dla zwierząt”, wycieczka dla laureatów konkursu – termin realizacji do 30 września 2022 r.

### **Warsztaty dla dzieci w ramach projektu „Żyj aktywnie i zielono z ANWILEM”**

Do udziału w warsztatach zostały zaproszone szkoły podstawowe z powiatu włocławskiego – gminy: Kowal, miasto Kowal, Brześć Kujawski, Chodzież, Izbica Kujawska, Lubień Kujawski, Lubraniec, Baruchowo, Boniewo, Chocień, Fabianki, Lubanie, gmina Włocławek (Kruszyn, Smólnik, Modzerowo) oraz miasta Włocławek. Oferta została przesłana do 57 placówek z ww. obszaru. O zakwalifikowaniu się do udziału w warsztatach decydowała kolejność zgłoszeń. Nabór rozpoczęto 28 kwietnia 2022 r. Natomiast zakończenie nastąpiło 11 maja 2022 r.

### **Finalnie do udziału w projekcie zakwalifikowało się 8 placówek:**

- Prywatna Szkoła Podstawowa Zespołu Edukacji „Wiedza” we Włocławku
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Kłobi





OD POKOLEŃ

WSPIERAMY POLSKIE ROLNICTWO

Chcesz nas  
bliżej poznać?



Znajdź nas i polub na

**facebook/ANWILSA**

- Szkoła Podstawowa Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich w Warząchewce
- Szkoła Podstawowa nr 5 im. Szarych Szeregów z oddziałami integracyjnymi we Włocławku
- Szkoła Podstawowa z oddziałami dwujęzycznymi Montessori-Schule we Włocławku
- Szkoła Podstawowa im. Anny Wajcovicz w Śmiłowicach
- Szkoła Podstawowa nr 14 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego we Włocławku
- Zespół Szkół Muzycznych im. Czesława Niemena we Włocławku

I etap projektu obejmował przede wszystkim organizację warsztatów dla 3 kategorii wiekowych tj.:

- uczniowie klas I-III szkoły podstawowej,
- uczniowie klas IV-V szkoły podstawowej,
- uczniowie klas VI-VIII szkoły podstawowej.

Tematyka warsztatów była dostosowana do kategorii wiekowej, tj.:

- klasy I-III Owady, ich znaczenie w przyrodzie – warsztat: Różnorodność owadów – Gipsowe owady;
- klasy IV-V Owady, ich znaczenie w przyrodzie – warsztat: Różnorodność owadów – Gipsowe owady;
- klasy VI-VIII Znaczenie owadów w środowisku – warsztat: Tworzenie domków dla owadów.

Zajęcia odbywały się w wybranych placówkach w dniach 17–30 maja 2022r. Każde trwały 2 godziny lekcyjne. Część warsztatowa składała się z części organizacyjnej - omówienie projektu, przedstawienie celów, prezentacja Sponsora Głównego; teoretycznej - wprowadzenie do świata owadów, szczegółowe omówienie najczęściej spotykanych owadów (ważka, motyl, biedronka, mucha, konik polny, pszczoła, mrówka), przedstawienie ich roli w przyrodzie, zasadność tworzenia domków dla owadów; oraz praktycznej - młodsi z klas I-V ozdabiali farbami gipsowe odlewy owadów (do wyboru były: motyl, ważka, biedronka, pszczoła); natomiast starsze z klas VI-VIII wykonywały hotele dla owadów (użyte zostały m.in. rurki trzciniowe, szyszki, suszona lawenda, dziurawki, słoma itp.).

Łącznie w warsztatach wzięło udział ponad 350 dzieci + opiekunowie. Warsztaty zostały przyjęte z olbrzymim entuzjazmem, zwłaszcza ze względu na ich tematykę tj. owady, które szczególnie w okresie wiosenno/letnim towarzyszą nam każdego dnia, jednocześnie zachwycając formą, kolorem i różnorodnością. Uczestnicy wykazywali się aktywnością, zainteresowaniem oraz dotychczasową wiedzą.

Część praktyczna, która obejmowała w przypadku klas I-V prace plastyczne, natomiast w przypadku klas VI-VIII tworzenie hotelu dla owadów była doskonałym zwieńczeniem warsztatów i zdobytej wiedzy. Dzieci chętnie i z radością przystępowały do wykonywania swoich prac. Była to także doskonała okazja do wykazania się umiejętnością współpracy z rówieśnikami.

Podczas warsztatów były wykonywane zdjęcia, które były publikowane na platformie facebook Włocławskiego Centrum Edukacji Ekologicznej. Każdy post cieszył się zainteresowaniem i trafiał w gusta obserwujących, o czym świadczą statystyki aktywności. Dodatkowo podczas ostatnich warsztatów, które odbywały się w Zespole Szkół Muzycznych im. Czesława Niemena we Włocławku goszczona była także pani fotograf i redaktor z portalu nwloclawek.pl. Dzięki jej pomocy powstał artykuł, opisujący I etap projektu i został on udostępniony mieszkańcom Włocławka na ww. platformie w dniu 30 maja 2022 r.

Podsumowując, warsztaty dla dzieci w ramach projektu „Żyj aktywnie i zielono z ANWILEM” okazały się strzałem w dziesiątkę. Ilość dzieci była ogromna i jednocześnie wywoływała uśmiech na twarzach pracowników przeprowadzających zajęcia. Wielu z podopiecznych zapadło w pamięć ze względu na swoje duże zaangażowanie. Gipsowe odlewy wśród najmłodszych z radością zostały zabrane do domu, natomiast hotele dla owadów tworzone przez starszych stały się częścią placówki i z dumą mogły zawisnąć na terenie przyszkolnym. Mamy nadzieję, że wiedza zdobyta podczas warsztatów, a także prace plastyczne/ręczne obudziły w niektórych nowe pasje, które będą w przyszłości poszerzane.

### Konkurs „Zielony zakątek ostoją dla zwierząt”

Konkurs stanowił II etap projektu „Żyj aktywnie i zielono z ANWILEM”. Adresatem były placówki oraz uczniowie, z którymi przeprowadzane były warsztaty w ramach ww. projektu. Podstawowym celem konkursu było podniesienie świadomości ekologicznej, szerzenie jej idei, a także budowanie wspólnoty i integracja. Natomiast przedmiotem konkursu było przygotowanie hoteli dla owadów i przyjaznych im zakątkom oraz przygotowanie indywidualnych prac plastycznych.

Rozgrywka odbywała się w II kategoriach:

- kl. I-V – prace indywidualne,
- kl. VI-VIII – prace grupowe.

Zadania różniły się w zależności od kategorii wiekowej, do której należał uczestnik tj.:



- Wykonanie indywidualnej pracy plastycznej w dowolnej technice w formacie A3 nawiązującej do tematyki warsztatów nt. „Zielony Zakątek ostoją dla zwierząt”.
- Wykonanie przez grupę uczniów na terenie szkoły hotelu dla owadów wraz z zakątkiem przyjaznym owadom z dowolnych materiałów. W każdej z kategorii przewidziano następujące nagrody;



#### **Kategorie indywidualne:**

##### **Klasy I–III:**

- bon o wartości 150 zł – dla ucznia, który według komisji zajął I miejsce,
- bon o wartości 100 zł – dla ucznia, który według komisji zajął II miejsce,
- bon o wartości 80 zł – dla ucznia, który według komisji zajął III miejsce.

##### **Klasy IV–V:**

- bon o wartości 150 zł – dla ucznia, który według komisji zajął I miejsce,
- bon o wartości 100 zł – dla ucznia, który według komisji zajął II miejsce,
- bon o wartości 80 zł – dla ucznia, który według komisji zajął III miejsce.

##### **Klasy VI–VIII:**

- 2000 zł dla grupy szkolnej, która według komisji zajmie I miejsce,
- 1200 zł dla grupy szkolnej, która według komisji zajmie II miejsce,
- 800 zł dla grupy szkolnej, która według komisji zajmie III miejsce.



Łącznie zostało złożonych 64 indywidualnych prac plastycznych oraz 5 prac grupowych.

Zwycięzcami konkursu zostali:

#### **kategoria indywidualna:**

##### **kl. I-III:**

I miejsce: Vanessa Szepska, Szkoła Podstawowa Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich im. bł. ks. Franciszka Drzewieckiego

II miejsce: Lena Daroszevska, Prywatna Szkoła Podstawowa Z.E. „Wiedza” we Włocławku

III miejsce: Karolina Stolarska, Szkoła Podstawowa im. Anny Wajcovicz w Śmiłowicach

##### **kl. IV-V:**

I miejsce: Filip Kujawski, Publiczna Szkoła Podstawowa w Kłobi

II miejsce: Jakub Nasiadka, Szkoła Podstawowa nr 14 im. Marszałka Józefa Piłsudskiego we Włocławku

III miejsce: Julia Żakowiecka, Szkoła Podstawowa nr 5 z oddziałami integracyjnymi im. Szarych Szeregów we Włocławku

#### **Kategoria grupowa:**

I miejsce: Szkoła Podstawowa Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich im. bł. ks. Franciszka Drzewieckiego

II miejsce: Zespół Szkół Muzycznych im. Czesława Niemena we Włocławku

III miejsce: Publiczna Szkoła Podstawowa w Kłobi  
Wyróżnienie: Publiczna Szkoła Podstawowa w Kłobi  
Wyróżnienie: Szkoła Podstawowa im. Anny Wajcovicz w Śmiłowicach

Zwieńczeniem konkursu był finał, na który zaproszone zostały zwycięskie placówki.

**Kolejnym etapem projektu są warsztaty i konkurs dla osób dorosłych.**





**TEN SAM SKŁAD**  **NOWE OPAKOWANIE**

Już od ponad 50 lat produkujemy nawozy tej samej najwyższej jakości. Mamy ugruntowaną pozycję jednego z największych producentów nawozów azotowych w Polsce. Dajemy Ci gwarancję dobrego nawożenia gleby i dostarczania odpowiednich składników mineralnych roślinom. Z naszymi nawozami masz pewność efektywnej produkcji rolnej.

Zeskanuj kod i dowiedz się więcej



lub wejdź na **anwil.pl**